

КУРАН ЖАНА МАТЕМАТИКА: САНДЫК ГАРМОНИЯНЫН ЖАНА ЛОГИКАЛЫК ТҮЗҮЛҮШТҮН МАТЕМАТИКАЛЫК ЖАНА ФИЛОСОФИЯЛЫК ТАЛДООСУ

Маматова Замира Батырбековна - Ош МПУ, ага окутуучу
ORCID 0009-0007-5248-1984, zamirabatyrbekovna@gmail.com

Салиева Гулназ, магистр ФММ(з)-1-23

Аннотация

Бул макалада Куран менен математика илиминин ортосундагы байланыш илимий жана философиялык негизде талданат. Курандагы сандардын символдук жана сандык маанилери, сөздөрдүн тең салмактуу колдонулушу, «19» феномени жана чексиздик түшүнүгүнүн математикалык чечмелөөсү каралат[1]. Куран текстинин ички түзүлүшү математикалык гармония жана симметрия принциптери аркылуу ачылып, математика илими Курандагы мыйзамдардын ачкычы катары көрсөтүлөт. Бул макалада Курандын эч кандай аналогу жана альтернативасы жоктугу философиялык жана илимий (математикалык, логикалык) көз караштан чечмеленет. Философиялык аспекте Куран түгөнгүс акыйкаттын, гармониянын жана чексиздиктин символу катары талданат. Илимий аспекте болсо жөнөкөй сандар теориясы, формалдуу логика жана чексиздик түшүнүгү аркылуу анын өзгөрүлбөстүгү, структуралык гармониясы жана уникалдуулугу негизделет. Макалада Курандын текстиндеги «19» феномени, сөздөрдүн симметриялуу кайталанышы жана убакытка байланышкан сандык дал келүүлөр мисал катары колдонулат. Курандын уникалдуулугу — бул диний ишеним гана эмес, математикалык жана илимий аксиома экендиги көрсөтүлөт.

Ачкыч сөздөр: Курани Карим, «19» феномени, философиялык аспект, математикалык сырлар, символикалык формула

КОРАН И МАТЕМАТИКА: МАТЕМАТИЧЕСКИЙ И ФИЛОСОФСКИЙ АНАЛИЗ ЧИСЛОВОЙ ГАРМОНИИ И ЛОГИЧЕСКОЙ СТРУКТУРЫ

Маматова Замира Батырбековна - Ошский МПУ, старшая преподаватель
ORCID 0009-0007-5248-1984, zamirabatyrbekovna@gmail.com

Салиева Гульназ, магистр ФММ(з)-1-23

Аннотация

В данной статье анализируется взаимосвязь Корана и математики с научной и философской точки зрения. Рассматриваются символическое и числовое значение чисел в Коране, сбалансированное использование слов, феномен числа «19» и математическая интерпретация понятия бесконечности[1]. Внутренняя структура коранического текста раскрывается через принципы математической гармонии и симметрии, а математика представлена как ключ к законам Корана.

В данной статье объясняется отсутствие каких-либо аналогов или альтернатив Корану с философской и научной (математической, логической) точек зрения. С философской точки зрения Коран анализируется как символ неисчерпаемой истины, гармонии и бесконечности. С научной точки зрения его неизменность, структурная гармония и уникальность обосновываются с помощью теории простых чисел, формальной логики и концепции бесконечности. В статье на примере феномена числа «19» в тексте Корана, симметричного повторения слов и числовых совпадений, связанных со временем, показано, что уникальность Корана — это не только религиозное убеждение, но и математическая и научная аксиома.

Ключевые слова: Коран , числовой феномен "19", философский аспект, математические загадки, символическая формула

QUR'AN AND MATHEMATICS: A MATHEMATICAL AND PHILOSOPHICAL ANALYSIS OF NUMERICAL HARMONY AND LOGICAL STRUCTURE

Mamatova Zamira Batyrbekovna - Osh MPU, senior lecturer
ORCID 0009-0007-5248-1984, zamirabatyrbekovna@gmail.com

Salieva Gulnaz, master of FMM(z)-1-23

Abstract

This article analyzes the relationship between the Quran and mathematics from a scientific and philosophical perspective. It examines the symbolic and numerical meaning of numbers in the Quran, the balanced use of words, the phenomenon of the number "19," and the mathematical interpretation of the concept of infinity[1]. The internal structure of the Quranic text is revealed through the principles of mathematical harmony and symmetry, and mathematics is presented as the key to the laws of the Quran.

This article explains the lack of any analogues or alternatives to the Quran from philosophical and scientific (mathematical and logical) perspectives. From a philosophical perspective, the Quran is analyzed as a symbol of inexhaustible truth, harmony, and infinity. From a scientific perspective, its immutability, structural harmony, and uniqueness are substantiated using the theory of prime numbers, formal logic, and the concept of infinity. Using the phenomenon of the number "19" in the Quran, the symmetrical repetition of words, and numerical coincidences related to time, the article demonstrates that the uniqueness of the Quran is not only a religious belief but also a mathematical and scientific axiom.

Keywords: Quran, numerical phenomenon "19", philosophical aspect, mathematical riddles, symbolic formula

Изилдөөнүн негизги максаты — Куран менен математика бири-бирине карама-каршы эмес, тескерисинче бири-бирин толуктап турган эки чындык булагы экендигин далилдөө.

Куран – адамзатка берилген акыркы кабар. Ал Мухаммад пайгамбарга (ага Алланын салам-салаваты болсун) 23 жылдын ичинде түшүрүлгөн жана азыр 14 кылымдан бери «саман» калган. Куран даанышмандыкка толгон. Анда Алланын ырайымы жана кереметтери жана адилеттүүлүгү жөнүндө эскертүүлөр камтылган. Бул тарых китеби эмес, илим китеби эмес, окуялар китеби эмес, бирок булардын бардыгы Куранда бар. Бул дүйнөнүн эч бир жеринде теңдеши жок адамзатка берилген эң чоң белек[1].

Куран менен математика илиминин байланышы — бул көптөгөн изилдөөчүлөрдү, ойчулдарды жана илимге кызыккан адамдарды терең ойлондуруп келген темалардын бири. Курандын табияты өзү — сөз эмес, маалымат эмес, ааламдын мыйзамдарын камтыган түбөлүктүү принциптердин руханий көрүнүшү. Ал эми математика — ошол мыйзамдарды так өлчөп, эсептеп, символдор аркылуу түшүндүрүүгө мүмкүнчүлүк берген тил. Демек, Куран менен математика бир эле чындыкты ар башка көз караш менен ачып берет: бири руханий-акыл деңгээлде, экинчиси рационалдык-логикалык деңгээлде.

Бул теманын актуалдуулугу анын бүткүл тарыхында Исламдын Ыйык Китебинин тексти кымындай да өзгөрүүгө дуушар болбогондугунда.

Бул эмгектин максаты – Ыйык Курандын тексттеринде гана кездешүүчү, чыныгы уникалдуу сандык айкалыштарды ачып көрсөтүү.

Куранда көп сандардын атайын колдонулушу жөн эле кокустан эмес. «Жети асман», «кырк күн», «он эки урук», «жети жолу», «жүздөгөн жылдар» деген сыяктуу сандык белгилер символикалык гана эмес, ошондой эле ааламдагы пропорциялар менен гармониянын математикалык тилин билдирет. Мисалы, жети саны Куранда кайталап колдонулат жана табияттагы гармониянын негизги үлгүсүн чагылдырат: жети түс, жети нота, жети асман катмары. Бул сандык кайталануулар математикалык симметрия жана тең салмактуулук аркылуу бүтүндөй жаратылыштын ички тартибин түшүндүрүп турат[3].

Математика илими логиканын так куралы болсо, Куран ошол логиканын үстүндө турган акыйкатты көрсөтөт. Курандын ички түзүлүшүндө да математикалык сырлар бар экенин изилдөөчүлөр көп айтат. Мисалы, белгилүү «19» сандык феномени: айрым сүрөлөрдө жана аяттарда 19 санынын негизинде түзүлгөн кайталоолор жана системалар кездешет. Бул көрүнүш Курандын текстин адам колу түзө алгыс, эсептелген бир түзүлүш катары ачып берет. Демек, математика бул жерде Курандын сөздөрүн тастыктап турган кулпунун ачыкчы сыяктуу кызмат кылат.

Ошондой эле Куран адам баласын ой жүгүртүүгө, эсептөөгө, салыштырууга, тактыкка чакырат. «Акыл жүгүрткүлө», «эсептегиле», «салыштырып көргүлө» деген өңдүү чакырыктар жөн гана моралдык насаат эмес, бул ааламдагы мыйзамдардын математикалык тартибин түшүнүүгө үндөгөн көрсөтмөлөр. Математикалык изилдөөлөрдө негизги принцип — теңдемелерди чечип, гармонияны табуу. Дал ушул принцип Куранда руханий деңгээлде «адилеттик» деп айтылып келет. Адилеттик — бул тең салмактуулук, ал эми тең салмактуулук математика тилинде симметрия жана теңдештик катары түшүндүрүлөт.

Куран менен математика ортосундагы дагы бир байланыш — бул чексиздик түшүнүгү. Математикада чексиздик — абстракттуу, бирок өтө маанилүү түшүнүк. Ал эми Куран чексиздикти Аллахтын атрибуттары аркылуу сүрөттөйт: чексиз илим, чексиз күч, чексиз мээрим. Демек, математика чексиздикти теориялык моделдер менен түшүндүрсө, Куран аны чыныгы руханий тажрыйба катары ачып берет. Математиканын негизги илимий принцибинин негизинде далилдөө өтө татаал сандык код болуп саналат. Ар бир сөз, ар бир тамга Курандын текстинде адамдын мүмкүнчүлүгүнөн алда канча ашкан математикалык долбоорго ылайык жайгашкан.

Куран адамзатка 610-632-жылдары түшүрүлгөн. Вахий (Аллаху тааланын пайгамбарларына кабар жиберүүсү) алган адам Араб жарым аралынын батыш тарабындагы Мекке шаарында жашаган Мухаммад аттуу адам болгон. Мухаммад өмүрүнүн акыркы 23 жылында Кудайдан вахий(аян) алган. Бул аяндар Мухаммад тирүү кезинде араб тилинде жазылган ырааттуу текстке топтолгон[1].

Ыйык Курани Каримдеги математикалык кубулуштар. Курандын уникалдуу өзгөчөлүгү анын «математикалык кубулуштары» болуп саналат, анын мисалы катары кээ бир сөздөрдүн кайталанууларынын укмуштуудай бирдейлиги саналат. Белгилүү бир семантикалык мааниде бири-бири менен байланышкан кээ бир сөздөр бирдей сандагы жерлерде таң калыштуу кайталанат. Төмөндө бул сөздөрдү тизмектеп, алардын Курандагы сандык кайталанууларынын укмуштуудай шайкештигин белгилеп кетүүгө аракет кылдык. «Жети асман» деген сөз жети жолу айтылган. «Асмандардын жаралышы» деген сөз дагы жети жолу кайталанат.

«Күн» деген жалгыз сөз 365 жолу кайталанса, көптүк түрү «күн» 30 жолу кайталанат. «Ай» деген сөз 12 жолу кайталанат.

«Жаза» сөзү 117 жолу колдонулса, Курандын өкүм сүргөн адеп-ахлактык буйругу жана негизи болгон «кечиримдүүлүк» сөзү так эки эсе көп, 234 жолу кайталанат.

«Жердеги жашоо» жана «башка, түбөлүк өмүр» деген сөздөрдүн кайталануу саны да бирдей: 115.

Куранда "шайтан" (шайтан) сөзү 88 жолу колдонулат. Периште деген сөз да 88 жолу кайталанат.

«Ыйман» (сөз айкаштарынан тышкары колдонулушу дегенди билдирет) сөзү Куранда 25 жолу, ал эми «куфр, атеизм» сөзү да 25 жолу колдонулган.

«Бейиш» жана «Тозок» сөздөрү бирдей санда — 77 жолу кайталанат.

«Жакшы» деген сөз 6 жолу кайталанат, ал эми «жаман» деген сөз эки эсе аз — 3 жолу кайталанат.

"Жай-ысык" жана "кыш-суук" деген сөздөр бирдей санда колдонулат: 5.

"Пайдалануу" жана "бузуу" деген сөздөр бирдей санда колдонулат: 50.

«Амал» жана «жооп» деген сөздөр бирдей санда кайталанат: 107.

"Эркек" жана "аял" деген сөздөр бирдей санда кайталанат: 23.

Куранда «эркек» жана «аял» сөздөрүнүн канча жолу кайталанганы 23 саны да адамдын эмбрионунун пайда болушуна катышкан хромосомалардын саны. Болочок баланын пайда болушуна катышкан хромосомалардын саны, өз кезегинде, 46, башкача айтканда, ата менен энеден 23 хромосома.

«Адам» сөзү Куранда 65 жолу колдонулган жана эненин курсагында түйүлдүктүн өнүгүү этаптарынын жыйындысы да 65ти түзөт.

"Намаз" сөзү Куранда беш маал кездешет жана Алла Таала адамдарга беш убак намаз окууну буйруган.

Куранда "куркак" сөзү 13 жолу, ал эми "деңиз" сөзү 32 жолу кездешет. Бул эки сөздүн кайталанууларынын суммасы 45ти түзөт. Таң калыштуу факт: эгер сиз "жер" деген сөздүн кайталануу санын 13кө бөлсөңүз, анда 28,8% пайыздык катыш аласыз. Эгерде сиз "деңиз" деген сөздүн кайталануу санын 32, жалпы 45ке бөлсөңүз, анда 71,1% катышка ээ болосуз. Таң калыштуусу бул цифралар, 28,8% жана 71,1%, Жер планетасындагы куркактык менен суунун илимий жактан аныкталган пайыздары[6].

Курани Каримдеги 19 саны феномени. Курандагы математикалык кубулуш – бул бир катар аяттарда шифрленген түрдө катылган 19 санына өзгөчө шилтеме. 19 санынын жогорку мааниси көңүл бурууга арзыйт. Аллах Таала аятында 19 санына өзгөчө көңүл бурган жана бул сан көптөгөн аяттарда камтылган. Мисалы,

1. Ыйык Куранда 114 сүрө бар ($19 \times 6 = 114$).

2. Куранда 30 түрдүү сан (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 19, 20, 30, 40, 50, 60, 70, 80, 99, 100, 200, 100) айтылат. 3000, 5000, 50000, 10000). Кошулганда алар 162146га чейин кошулат, бул 19га эселенген ($19 \times 8534 = 162146$).

3. "Бисмиллахи Рахман-и-Рахим" деген сөз 19 тамга менен жазылган. Куранда 113 сүрө «Бисмилла» деген сөз менен башталат. Бул сүйлөм менен башталбаган жалгыз сүрөи- 9-сүрө бир гана «Антхакур» (Антропология) сүрөөсүндө «Бисмилла» деген сөздүн айкашынын эки учуру бар. «Бисмилла» деген сөз менен башталбаган жалгыз сүрө болгон Антхакур сүрөсүн эсептесек, Антхакур сүрөөсү (Антропология) 19-болмок. Курандын бардык 19 аятында, ошондой эле сандар орун алган.

4. 19 га эселенген Курандын бардык сүрөөлөрүндө «Аллах» ысымынын айтылгандарынын жалпы саны 133 же 19×7 .

5. Мээримдүү Алланын (Рахман) ысымы Куранда 57 жолу же 19×3 жолу кездешет.

- "Этиу" (баш ийүү) сөзү 19 жолу кездешет.

- «Абд» (кул), «абид» (ибадат кылуучу) жана «ибадат» (ибадат) деген сөздөр жалпысынан 152 жолу кездешет, бул дагы 19га эселенген ($19 \times 8 = 152$).

6. 19 санынын коду ачылган дата календардык мааниге ээ. Курандын математикалык коду 1974-жылы ачылган. Григориан күн календары боюнча 1974-жыл Куран б.з. 610-жылы биринчи жолу түшүрүлгөндөн берки 1406-ай жылына туура келет ($19 \times 74 = 1406$). 74-сүрөөнүн 19 санынын коду менен байланышкан алгачкы эки аяты 19 тамгадан турат; алардын жалпы сандык мааниси 1974-жыл[2].

19 саны жөнүндө кээ бир кызыктуу математикалык фактылар.

Он тогуз саны 9 менен 10дун биринчи даражаларынын суммасы. 9 менен 10дун экинчи даражаларынын айырмасы да 19 ($10 \times 10 - 9 \times 9 = 19$). Күн, Ай жана Жер планетасы 19 жылда бир жолу түшөт. Галлей кометасы Күн системасынан 76 жылда бир жолу өтөт (19×4). Паскаль үч бурчтугундагы алгачкы 19 сандын суммасы 57 (б.а. 19×3). Санариптик саатта көрсөтүлгөн эң чоң сандарынын бардык цифралардын суммасы 19га барабар[2].

Курандын эч кандай альтернативасы жана аналогу жок. Курандын эч кандай альтернативасы жана аналогу жок экендигин классикалык математикада бир эле формула менен толук далилдөө мүмкүн эмес, бирок математикалык модел аркылуу символикалык түрдө көрсөтүүгө болот. Башкача айтканда, биз формуланы логикалык жана математикалык тилде жазабыз.

1. Негизги принцип

Курандын уникалдуулугу – бул анын:

- **өзгөрүлбөстүгү** (текстине кошуу же кемитүү мүмкүн эмес),
- **так гармониясы** (сандар, сөздөр, кайталоолор системасы),
- **альтернативасыздыгы** (адам баласынын эч кимиси ага тең келчү текст жаратпаган жана жаратпай тургандыгы).

Математикада мындай сапаттар жөнөкөй сандар теориясы жана бирдиктүү функция түшүнүгү менен жакшы түшүндүрүлөт.

2. Символикалык формула

Курандын уникалдуулугун төмөнкүдөй логикалык-математикалык формула менен берүүгө болот:

$$Q = \lim_{t \rightarrow \infty} H(t) \wedge \nexists A : A \equiv Q$$

Бул жерде:

- Q – Куран,
- $H(t)$ – тарыхтын бардык учурларындагы адамзаттын ачылыштарды жаратуу аракеттери (поэзия, илим, китептер ж.б.),
- $\lim_{t \rightarrow \infty} H(t)$ – убакыт чексиз өткөндө да, $\nexists A : A \equiv Q$ Куранга тең болгон эч бир альтернатива A жок дегенди билдирет.

3. Жөнөкөй сан менен түшүндүрүү

Курандын 19 феномени (жана башка симметриялык сырлары) жөнөкөй сан менен байланыштырылат. Жөнөкөй сан бөлүнбөйт, анын ички түзүлүшү башка сандардан толук көз карандысыз.

Формула:

$$Q \sim P, \quad P \in P$$

Бул жерде P – жөнөкөй сандардын жыйындысы. Куран жөнөкөй сан сыяктуу: аны майдалап бөлүүгө болбойт, анын үстүнөн курулган бардык системалар ошол негизге баш ийет.

4. Интуитивдүү (ачык түшүнүү)

Куранды математикадагы ∞ (чексиздик) жана **жөнөкөй сан** концепцияларынын айкалышы катары кароого болот:

- Чексиздик – анын түгөнгүс руханий жана илимий мазмунун сүрөттөйт.
- Жөнөкөй сан – анын өзгөрүлбөстүгү жана бөлүнгүс уникалдуулугун көрсөтөт.

Ошондуктан формуланы мындайча символдук түрдө да берүүгө болот:

$$Q = \infty \rightarrow \text{негизги уникалдуулугу}$$

Курандын эч кандай аналогу жок экенин далилдөөчү математикалык модель:

1. Ал **жөнөкөй сан сыяктуу бөлүнбөс**.

2. Ал **чексиздик сыяктуу түгөнбөс**.

3. Ал **альтернативасыздык аксиомасына** баш ийет:

$$\nexists A : A \equiv Q$$

Мындан тышкары, **Куранды жөнөкөй сан менен салыштырууга болот**: бөлүнбөс, өзгөрүлбөс, өз алдынча уникалдуу. Ошол эле учурда ал **чексиздиктин**: түгөнгүс, толук изилдене берүүчү касиеттерине ээ.

Корутунду

Куран – бул Кудайдын кабары. Бул китептеги ар бир сүйлөм, ар бир сөз, ар бир тамга Аллах тарабынан белгиленген өз ордун ээлейт. Бул китеп адабий жеткилендиги, логикалык ырааттуулугу, философиялык бүтүндүгү, математикалык улуулугу, илимий тактыгы, руханий жана моралдык тереңдиги жагынан теңдешсиз. Куран эң татаал суроолорго жоопторду камтыйт, эң башаламан маселелердин чечимдерин сунуш кылат, эң айласыз кырдаалдарда үмүт берет жана белгисиз келечектин караңгылыгын жарык кылат. Куран өз кабарынын чындыгына абсолюттук ишеничти, эң ишенимдүү критерийге – математикага негизделген ишенимди берет. Курандын эч кандай альтернативасы жана аналогу жок.

Куран менен математика эки башка дүйнө эмес. Экөө тең бир чындыктын эки жүзү. Куранда берилген руханий мыйзамдар математика илиминде логикалык жана сандык мыйзамдар аркылуу ачылат. Математика Курандын ичиндеги сырларды илимий жактан тастыктап турат, ал эми Куран математика илимин адамдын акылы менен рухун бириктирген— ааламдагы гармонияны жана Жаратканды таанып-билүүгө багыттайт.

Адабияттар

1. Куран Керим – Ислам дүйнөсүнүн негизги китеби. Кыргызча котормосу: М.Жусупов. – Бишкек: Кыргызстан басмасы, 2007.
2. Rashad Khalifa. *Quran: Visual Presentation of the Miracle*. – Tucson: Islamic Productions, 1982. (Курандагы «19» феномени боюнча илимий изилдөө).
3. Maurice Bucaille. *The Bible, The Qur'an and Science*. – Indianapolis: American Trust Publications, 1978. (Куран жана илимдин байланышы).
4. Seyyed Hossein Nasr. *Science and Civilization in Islam*. – Harvard University Press, 1968. (Исламдагы илим жана философиялык негиздер).
5. Esposito, John L. *The Oxford Dictionary of Islam*. – Oxford University Press, 2003. (Куран жана ислам илимий мурасы боюнча энциклопедиялык түшүндүрмөлөр).
6. Al-Khalili, Jim. *The House of Wisdom: How Arabic Science Saved Ancient Knowledge and Gave Us the Renaissance*. – Penguin Books, 2011. (Ислам илим маданиятынын ролу).
7. Ханафи Х. *Куран жана акыл илимдери*. – Каир: Дар аль-Фикр, 2001. (Курандагы акылга жана илимге үндөө боюнча талдоо)

УДК:372.851

БАШТАЛГЫЧ КЛАССТАРДА ТЕКСТТИК МАСЕЛЕЛЕРДИ ЧЫГАРУУНУН ЫКМАЛАРЫ

Абдывасиева Зырапа п.и.к., доцент ОшМПУ
ORCID-0009-0009-7233-4994, Zyrapaa1955@gmail.com

Жеңишбек к. Мыскал, Магистрант

Адилова Инаят, магистрант

Эркебай к. Гулнур, магистрант

МЕТОДЫ РЕШЕНИЯ ТЕКСТОВЫХ ЗАДАЧ В НАЧАЛЬНЫХ КЛАССАХ

Абдывасиева Зырапа, кандидат педагогических наук, доцент ОшГПУ

Email: Zyrapaa1955@gmail.com

Жеңишбек кызы Мыскал, магистрант

Адилова Инаят, магистрант

Эркебай кызы Гулнур, магистрант

METHODS FOR SOLVING WORD PROBLEMS IN PRIMARY GRADES

Zirapa Abdyvasieva, Ph.D. in Pedagogy, Associate Professor,

Osh State Pedagogical University

Email: Zyrapaa1955@gmail.com

Myskal Jenishbek kyzy, Master's student

Inayat Adilova, Master's student

Gulnur Erkebai kyzy, Master's student

Аннотация